

УДК 353:504.06:330

А. Є. Кернична

кандидат наук з державного управління,
завідувач відділення підготовки іноземних громадян до вступу у ВНЗ України
Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

РОЛЬ ДЕРЖАВИ В ІНОВАЦІЙНОМУ ТА ІНФОРМАЦІЙНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОЛОГІЧНОГО СЕКТОРУ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

У статті розглянуто інноваційне та інформаційне забезпечення механізмів публічного управління процесами екологізації у регіоні. Проаналізовано інноваційну активність промислових підприємств та міру впровадження ними інновацій, а також джерела їх фінансування. Досліджено роль державного регулювання в інноваційно-екологічному секторі на регіональному рівні.

Ключові слова: інновації, інноваційний розвиток, промислові підприємства, державне регулювання, навколишнє середовище, технопарк.

Постановка проблеми. На даному етапі цивілізаційного поступу все очевиднішим стає той факт, що подальший прогрес суспільного розвитку можливий тільки за умови вирішення основних соціально-економічних та екологічних проблем. Прискорення НТП та економічного росту призвело до того, що суспільство зіштовхнулося з гострими екологічними проблемами власного соціально-економічного розвитку, які можуть спричинити негативні наслідки для загального суспільного розвитку.

З метою уникнення нищівних наслідків екологічної кризи необхідна інтенсивна імплементація екологічних інновацій у діяльність людини, що дозволить відновити рівновагу та збалансувати гармонійний розвиток суспільства і навколишнього середовища. Значна частка таких інновацій спрямована на створення нових екологічно чистих, енергозберігаючих та безвідходних технологій, засобів спостереження за станом навколишнього середовища. Звичайно ж, імплементація інновацій у суспільне життя неможлива без виваженої державної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання окремих аспектів державного регулювання у процесі інноваційного розвитку розглядали такі зарубіжні і вітчизняні вчені: Г. Атаманчук, Л. Безчасний, Р. Блейк, В. Бодров, В. Геєць, В. Гриньов, А. Мельник, Н. Фонштейн, М. Туган-Барановський, Й. Шумпетер та ін.

Дослідженню теоретико-методологічних засад та удосконаленню окремих аспектів державного управління в екологічній сфері у

сучасних умовах розвитку суспільства присвячені роботи українських та зарубіжних вчених: О. Веклича, В. Глухова, Б. Данилишина, В. Кравціва, О. Лазора, Н. Малиш, Л. Мельника, В. Погорілка, О. Проніної, Ю. Туниці, М. Хилька, Є. Хлобистова та інших, праці яких відіграли важливу роль у формуванні концепції цієї роботи.

Проте, незважаючи на вагомість цих досліджень, залишаються не охопленими багато проблем, які постають у цій сфері, зокрема питання ефективності державного управління в екологічній сфері у процесі інноваційного розвитку для протидії існуючим екодеструктивним впливам у регіоні.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є аналіз сучасного стану інформаційно-інноваційного забезпечення екологічної політики у процесі інноваційного розвитку регіону.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи інноваційний потенціал України, варто зазначити, що за останні роки за рівнем розвиненості інновацій країна демонструє чітке зростання у глобальному рейтингу (згідно із дослідженнями глобального інноваційного індексу). Зокрема, за 2015 рік спостерігався ріст на сім позицій рейтингу порівняно із минулим роком (56-те місце серед 143 держав світу) [1]. В умовах активного технологічного розвитку низка країн підписали важливі міжнародні договори, домовленості, конвенції, які, здебільшого, мають на меті прийняття необхідних заходів, що сприятимуть скороченню викидів парникових газів, підвищенню енергоефективності технологій. Було прийнято

багато рішень щодо скорочення викидів та розвитку екологічних технологій на національному рівні.

Однак вирішення будь-яких, зокрема й екологічних проблем, тільки на макрорівні, без врахування регіональних особливостей суспільного розвитку, не принесуть потрібного ефекту.

Особливо актуальними на сьогодні є проблеми переходу до активної інноваційної екологічної політики у процесі формування та реалізації державних і регіональних науково-технічних програм та інноваційних проектів. Адаптація сталого розвитку неможливе без максимально ефективного використання усього наявного інноваційного потенціалу країни.

Ефективне використання інноваційного потенціалу регіону на даному етапі розвитку вимагає виваженого стратегічного планування й управління, зокрема продуманої інформаційно-інноваційної стратегії. За цією стратегією основний вектор розвитку регіону змінюється шляхом результативного використання інформаційної та інноваційної складових.

Основними показниками, що надають можливість оцінки позитивних зрушень у сфері поширення інновацій в екологічній галузі, є створення і використання новітніх технологій. Для того, щоб зробити висновки про рівень інноваційної діяльності в Івано-Франківській області, необхідно розглянути інноваційну активність промислових підприємств області та результати її впровадження.

З табл. 1 видно, що найбільший відсоток впровадження інноваційних технологій на підприємствах області спостерігався у 2015 році.

Протягом 2011–2015 років спостерігається стрибкоподібна зміна інноваційної активності промислових підприємств. Незважаючи на це, область входила у десятку лідерів серед регіонів України за часткою інноваційно-активних підприємств у загальній кількості промислових підприємств та за питомою вагою реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі промислової продукції.

У 2013 році із загальної кількості інноваційно активних підприємств випадає одне із найпотужніших промислових підприємств області ТОВ «Карпатнафтохім», у результаті чого обсяги реалізованої інноваційної продукції скорочуються більш ніж удвічі. При цьому кількість інноваційно активних підприємств зменшується лише на дві одиниці. Протягом останніх років інноваційними лідерами залишалися підприєм-

ства хімічної та нафтохімічної промисловості, а також із виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів, машинобудування, легкої промисловості.

Аналіз інноваційної діяльності промислових підприємств області дає можливість зробити висновок, що на сьогодні ці суб'єкти господарювання не є зацікавленими у впровадженні екологічних інновацій. Вирішення цієї проблеми вбачається у співпраці органів влади та підприємців, у підтримці останніх через надання пільгових кредитів чи встановлення пільгових ставок оподаткування для екологічних інновацій. Світова практика свідчить, що імплементація ефективної інноваційної екологічної політики в регіоні неможлива без підтримки її на державному рівні.

Відповідно до Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» основними принципами національної екологічної політики, які стосуються державного управління, є:

- посилення ролі екологічного управління в системі державного управління України з метою досягнення рівності трьох складових розвитку (економічної, екологічної, соціальної), що зумовлено орієнтуванням на пріоритети сталого розвитку;

- врахування екологічних наслідків під час прийняття управлінських рішень та розроблення документів, які містять політичні та/або програмні заходи державного, галузевого (секторального), регіонального та місцевого розвитку;

- державна підтримка і стимулювання вітчизняних суб'єктів господарювання, які здійснюють модернізацію виробництва, спрямовану на зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовище [2].

Стосовно перших двох позицій вищевказаних принципів можна зазначити, що кроки їх дотримання уже здійснюються. Так, на сьогодні

Табл. 1

Інноваційна активність промислових підприємств області

	Питома вага підприємств, що займаються інноваціями, %	Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, %	Впроваджено нових маловідходних, ресурсозберігаючих процесів, %
2011	21,7	17,4	12,5
2012	20,5	17,1	41,7
2013	21,4	17,0	29,4
2014	22,8	15,9	10
2015	21,6	18,4	16

відбулися деякі зміни організаційної структури державного управління в екологічній сфері, а також у 2012 році була розроблена методика оцінки ефективності реалізації регіональних природоохоронних та державних (загальнодержавних) цільових екологічних програм.

Якщо ж розглянути питання фінансування інноваційної діяльності загалом, то, згідно з даними Головного управління статистики в Івано-Франківській області [3], структура джерел фінансування інноваційної діяльності в Івано-Франківській області протягом аналізованого періоду має тенденцію до зменшення частки інших джерел фінансування, коштів іноземних інвесторів та збільшення питомої ваги власних коштів підприємств та організацій у ході розробки та впровадження інновацій (табл. 2).

Табл. 2

Джерела фінансування інноваційної діяльності

	Джерела фінансування інноваційної діяльності, %			
	Власні кошти	Кошти держ-бюджету	Кошти іноземних інвесторів	Інші джерела
2011	83,7	0	3,2	13,1
2012	78,4	0	4,5	17,1
2013	30,9	0	16,9	52,2
2014	82,8	–	2,4	14,8
2015	76,1	–	16,6	7,3

Це, безумовно, є негативним фактором, оскільки свідчить про низьку зацікавленість інвесторів у розвитку інновацій в області. Негативним є і той факт, що допомога держави у розробці та впровадженні інновацій зменшилася протягом аналізованого періоду з мізерних 1,2% у 2008 р. до 0% у 2013 р. Крім того, протягом аналізованого періоду не відбулося збільшення частки підприємств у загальній кількості інноваційно активних підприємств, які впроваджували нові технологічні процеси. Цей показник знизився з 49,3% у 2007 р. до 27,6% у 2013 р.

Указом Президента України «Про фінансову підтримку інноваційної діяльності підприємств, що мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави» передбачено, що під час розробки проектів законів про Державний бюджет України з 2005 року не менш як 10% коштів, отриманих від приватизації державного майна, має спрямовуватись на фінансову підтримку інноваційної діяльності підприємств [4].

У Законі України «Про Державний бюджет України на 2013 рік» є згадка про «фінансування інвестиційних, інноваційних, інфраструктурних та інших проектів розвитку, які мають стратегічне значення та реалізація яких сприятиме розвитку економіки України, в тому числі експортоорієнтованих і енергозберігаючих проектів», однак, на нашу думку для забезпечення ефективною реалізації цього положення необхідно чітко прописати обсяги такого фінансування та гарантування їхньої цільової спрямованості для імплементації інноваційних проектів.

Наслідки забруднення навколишнього природного середовища наносять велику шкоду, хоча як національне, так і світове законодавство з охорони навколишнього природного середовища постійно розвивається та вдосконалюється. Існуюча практика державного адміністрування як в економіці, так і в екології також є недостатньо ефективною. Необхідним є створення таких умов, щоб чисте довкілля було вигідне і виробникові продукції, і населенню.

На сьогодні загальновідомим фактом є те, що досягти високої конкурентоспроможності в будь-якій сфері країна може тільки за умови поєднання в одному процесі новітніх техніко-технологічних досягнень, посиленої підприємницької активності та ефективною урядовою політикою. Сучасні реалії свідчать про те, що українські підприємства є недостатньо вмотивованими для впровадження екологічних інновацій, а держава не здатна забезпечити належної підтримки для активізації ними такої інноваційної діяльності. Тому є необхідність огляду існуючого технологічного забезпечення реалізації екологічної політики в регіоні, адже не слід забувати, що нині динаміка показників економічного розвитку країн світу значною мірою залежить від технологічного середовища, що є матеріальною основою цього розвитку і формується шляхом організації трансферту технологій [5, с. 290].

Для того, щоб наука могла просто відтворювати потенціал, зберігати наявну кількість наукових шкіл та напрямків досліджень, необхідне фінансування науково-дослідних і дослідно-конструкторських розробок (НДДКР) у розмірі не менше 1% внутрішнього валового продукту (ВВП), а для забезпечення її економічного сенсу, тобто здатності сприяти зростанню економіки за рахунок впровадження нових технологій та інновацій, необхідне фінансування в обсязі не менше 1,7% ВВП. А рівень фінансування НДДКР

у підприємницькому секторі України залишається низьким. За останні роки це фінансування не перевищувало 0,87% [6]. Також варто зазначити, що протягом останніх років у промисловості створено лише четверту частину всіх передових виробничих технологій (ПВТ), а рівень активності промислових підприємств України щодо створення ПВТ не перевищував 5%.

За кількістю використаних ПВТ та кількістю організацій, що використовували ПВТ, Івано-Франківська область входить до групи регіонів із слабким впровадженням ПВТ [5, с. 323].

Важко переоцінити роль державного регулювання в інноваційно-екологічному секторі, адже держава має змогу встановлювати певні рамки й обмежувати міру участі інших агентів у цьому процесі через встановлення відповідних норм і правил. Саме тому постає гостра необхідність у розробці та імplementації ефективних механізмів державного управління в екологічній сфері, які б допомогли забезпечити раціональний розподіл видатків на наукові дослідження з метою досягнення максимального ефекту від результатів цих досліджень та які б забезпечили належну підтримку і стимули для поширення інноваційних процесів на підприємствах регіону.

Важливим кроком для ефективного розвитку інноваційної діяльності в регіоні є створення національної інноваційної системи, тобто такої сукупності правових, фінансових і організаційних структур, яка зможе забезпечити створення і поширення інновацій, комерційну реалізацію нових технологій. Тут маєтись на увазі розвиток інноваційної інфраструктури, що виявлятиметься у формуванні мережі технопарків, бізнес-інкубаторів, технополісів, центрів трансферу технологій, венчурних фірм.

Одним із шляхів вирішення таких інфраструктурних проблем може бути створення спеціалізованих екологічних технопарків, що стане ефективним засобом вирішення екологічних завдань, які стоять перед Україною, та екологізація інноваційної діяльності. Головним завданням такого екологічного технопарку має бути діяльність щодо створення і виконання інноваційних проектів екологічного спрямування в регіоні.

Однією з важливих причин, що значно ускладнює імplementацію новітніх концепцій використання, збереження, поліпшення стану природних ресурсів у регіоні, є існуючий у суспільстві інформаційний вакуум щодо розуміння суті, змісту, значення засад сталого розвитку, відсутності

усвідомленості соціумом, що іншого шляху збереження життя на землі просто не існує.

Це стосується всіх державних структур, місцевих органів самоврядування, громадськості, кожного громадянина країни. Без усвідомленої потреби кожним членом суспільства організувати відтворення природних ресурсів, не завдаючи при цьому шкоди екології, розв'язувати соціальні проблеми з одночасним вирішенням економічних завдань, вести мову про нові підходи до використання ресурсів землі, лісу, води, корисних копалин є нереально [7].

Враховуючи вищенаведене, варто ще раз наголосити, що функціонування інноваційних структур, які здатні вирішити багато екологічних проблем, безпосередньо залежить від узгодженості дій усіх суб'єктів регіонального розвитку (органів публічної влади, бізнесу, громадськості), що, в свою чергу, потребує розробки певного державного механізму.

Для реалізації державних гарантій у процесі інноваційно-екологічного розвитку належну увагу також варто надати кадровому забезпеченню. Відповідно до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» екологічні знання є обов'язковою кваліфікаційною вимогою для всіх посадових осіб, діяльність яких пов'язана з використанням природних ресурсів та має вплив на стан навколишнього природного середовища [8]. Задля покращення ефективності державного управління у цьому напрямку на регіональному рівні необхідно створити екологічно ефективну інноваційну систему професійної перепідготовки й оцінки компетенції державних службовців, адже під час вирішення органами державного управління важливих екологічних проблем особливу небезпеку має розрив між екологічними знаннями та здатністю керівників приймати управлінські рішення, усвідомлюючи екологічні наслідки певного виду господарської діяльності в конкретній місцевості, регіоні, країні, світі. Ось чому стає актуальною безперервна екологічна підготовка спеціалістів управлінського апарату.

Для безперервної та якісної підготовки державних службовців в екологічній сфері необхідно, щоб освітній процес здійснювався на основі застосування новітніх форм навчання: коучінгу, case-study, проведення спеціальних тренінгів, збереження в основі державних стандартів освіти значної ваги самостійних видів роботи під час навчання [9, с. 48]. Зокрема, на нашу думку, основну увагу необхідно зосередити на

екологічних інноваціях, які б реалізовувались на основі віртуального обслуговування.

Висновки і пропозиції. Отже, аналіз сучасного стану інноваційного потенціалу регіону та інформаційного забезпечення екологічної політики в регіоні свідчить, що інноваційна екологічна діяльність суб'єктів господарювання та державних управлінських структур щодо впровадження ресурсозберігаючих та екологічно чистих технологій перебуває не на належному рівні. Тому для підвищення ефективності імплементації екологічно безпечних технологій у регіоні, а також для розвитку наукового потенціалу у сфері охорони навколишнього середовища запропоновано створення інноваційної екологічної системи на базі екологічного технопарку, що дозволить акумулювати в одному місці інтелект науковців, підприємців та органів державної влади задля досягнення максимального ефекту від впровадження новітніх екологічних технологій та їх реалізації не тільки на території області та України, а й за її межами.

Список використаної літератури:

1. Global Innovation Index 2016 Report [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.globalinnovationindex.org/gii-2016-report#>.
2. Про основні засади (Стратегію) державної екологічної політики на період до 2020 року : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2818-17>.
3. Статистична інформація. Головне управління статистики в Івано-Франківській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://stat.if.ukrtel.net>.
4. Про фінансову підтримку інноваційної діяльності підприємств, що мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави : Указ Президента України № 454/2004 від 20.04.2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/454/2004>.
5. Інноваційно-інвестиційна і технологічна безпека трансформації регіональних економічних систем : [монографія] / [М.А. Хвесик, А.В. Степаненко, Г.О. Обиход та ін.] / за наук. ред. акад. НАН України М.А. Хвесика / ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України». – К. : НВК «Вид-во «Наукова думка» НАН України», 2013. – 487 с.
6. Аналітична довідка. Оцінка інноваційного розвитку Івано-Франківської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.if.gov.ua>.
7. Щурик М.В. Сталий розвиток природних ресурсів: стан та передумови запровадження / М.В. Щурик // ПВНЗ «Буковинський університет» : зб. наук. пр. ; «Економічні науки». – Чернівці, 2011. – № 7. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/znpn/2011_7/03SRP.pdf.
8. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>.
9. Амосов О.Ю. Безперервна освіта як основа формування компетенцій державного службовця / О.Ю. Амосов // Управління розвитком : зб. наук. пр. – 2012. – № 8 (129). – С. 48–49.

Керничная А. Е. Роль государства в инновационном и информационном обеспечении экологического сектора на региональном уровне

В статье рассмотрено инновационное и информационное обеспечение механизмов публичного управления процессами экологизации в регионе. Проанализирована инновационная активность промышленных предприятий и степень внедрения ими инноваций, а также источники их финансирования. Исследовано роль государственного регулирования в инновационно-экологическом секторе на региональном уровне.

Ключевые слова: инновации, инновационное развитие, промышленные предприятия, государственное регулирование, окружающая среда, технопарк.

Kernychna A. Y. The role of the state in innovative and informative implementation in the ecological sector at the regional level

In the article studied the essence of the innovative and informative implementation of the mechanisms of public administration of ecologization processes at the regional level. An innovative activity of the industrial companies and sources of its funding is analyzed. The role of the government regulation in the innovative-ecological sector at the regional level is studied.

Key words: innovations, innovative development, industrial enterprises, government control, environment, tech park.